

Od kolegice Jelke Skalicky smo se poslovili spomladi 2016, ko se je DSEK sestala v OE Maribor.
Foto: Peter Skalar, 18. 5. 2016.

Delovni sestanek DSEK na območju ZVKDS OE Nova Gorica z ogledom obnovljenih slamatih streh v Dolenjih Novakih.
Foto: Mojca Tercelj Otorepec, 20. 4. 2017.

DELOVNA SKUPINA ETNOLOGOV KONSERVATORJEV ZAVODA ZA VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENIJE

Poročilo o delu za leti 2016 in 2017

Leta 1982 ustanovljena Delovna skupina etnologov konservatorjev je sprva delovala v okviru Slovenskega etnografskega muzeja, od leta 2003 pa deluje v okviru Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljevanju DSEK ZVKDS) (Tercelj Otorepec 2014: 161). Člani DSEK so: Dušan Strgar, mag. Dušan Štepec (OE Novo mesto), Božena Hostnik in Barbara Klanšek do decembra 2018 (OE Celje), dr. Mojca Tercelj Otorepec, Saša Roškar, Petra Gorenc do aprila 2017 (OE Kranj), Andreja Bahar Muršič, Damjana Pediček Terseglav, Saša Renčelj Škedelj, Boris Mravlje (OE Ljubljana), Jelka Skalicky do leta 2016, Lilijana Medved, Suzana Vešligaj (OE Maribor), Andrejka Ščukovt, Eda Belingar (OE Nova Gorica), Eda Benčič Mohar (OE Piran) in mag. Zvezdana Koželj (SS SRI – skupne službe, služba za razvoj in informatiko).

Delovna skupina etnologov konservatorjev se je leta 2016 sestala na osmih delovnih srečanjih, in sicer v območnih enotah Novo mesto (v nadaljevanju OE), Piran, Ljubljana, Maribor, Nova Gorica, Kranj, Celje in decembra v Ljubljani, na OE Ljubljana. Posebej omenjam delovni sestanek v OE Maribor, ki ga je še zadnjič pred upokojitvijo vodila kolegica Jelka Skalicky. Ob tej priložnosti smo obiskali obnovljeno gotsko cerkev na Ptujski gori, kjer nam je predstavila rezultate svojega dolgoletnega dela pri obnovi trga pred cerkvijo, in si ogledali nekaj obnovljenih stavb v Prekmurju in Mariboru.

Spomladi 2016 se je vodstvo DSEK z namenom priprave kriterijev in metod vrednotenja kulturne dediščine s poudarkom na stavbni dediščini sestalo v Ljubljani pri generalnem konservatorju, doc. dr. Robertu Peskarju. Dogovori o poenotenju vrednotenja kulturne dediščine niso imeli večjega učinka, saj je to naloga posameznih strok oziroma disciplin, katerih predstavniki so zaposleni na interdisciplinarno zasnovanem Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Namen tako zasnovanega dela je, da predstavniki posameznih strok (etnologije, arheologije, arhitekture, krajinske arhitekture, zgodovine, umetnostne zgodovine in drugih) sodelujemo pri skupnem in večdisciplinarnem delu.

DSEK je leta 2016 vodstvu Zavoda predlagalo oživitvev nekdanjega projekta *Mreža muzejev na prostem, eko-muzejev in drugih možnih načinov varovanja kulturne dediščine na Slovenskem*; pobuda ni bila realizirana. Kljub nekaterim obstoječim muzejem na prostem (MNP), kot so: Rogatec, Pleterje, kmečki dvor Žuniči, nastajajoča Rangusova domačija v Klenoviku, eko-muzej v Domžalah v navezavi na slamninarsko dediščino, *in situ* ohranjene Sečoveljske soline, Šentrupert na Dolenjskem z Deželo kozolcev, nekateri zasebni ter manjši muzeji in podobno, država še vedno nima posluha za varovanje tovrstne dediščine. Ta način varovanja še do danes ni vključen ne v *Nacionalni program kulture niti v Strategijo varstva kulturne dediščine*, ki ju pripravlja Ministrstvo za kulturo RS.

* Mojca Tercelj Otorepec, dr. etnoloških znanosti in univ. dipl. sociologinja kulture, predsednica DSEK ZVKDS, konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, Tomšičeva 7, 4000 Kranj; mojca.tercelj@zvkd.si.

V letu 2016 je DSEK obravnavala elaborat o *Navodilih za enostavne objekte ter posege*, leta 2015 pripravljenem v okviru prostorskih aktov in varstva kulturne dediščine, ki jih je v skupno besedilo strnila kolegica mag. Zvezdana Koželj. Vodstvo Zavoda se na elaborat do danes še ni odzvalo. Leta 2016 smo se v skupini lotili tudi popisa registriranih sušilnic za sadje, hmelj in der, in to na območju celotne Slovenije oziroma vseh sedmih regijskih enot zavoda. Podlago za izvajanje popisa je kolegica Saša Rožkar iz kranjske območne enote pripravila v skupnem »oblaku« (ang. *Dropbox*), kamor smo vpisovali posamezne registrirane sušilnice. Delo smo nadaljevali tudi leta 2017. Zavod je vzpostavil bazo podatkov, kamor je na skupni strežnik vključil tudi popisne liste. Do konca leta 2017 smo zbrali 426 enot registriranih sušilnic za sadje, med njimi prevladujejo vpisi iz ljubljanske in goriške enote Zavoda. Nekaj vpisov še manjka in bodo dopolnjeni v letu 2018. Skupina je vodstvu predlagala tudi knjižno izdajo *Kataloga registriranih sušilnic za sadje, hmelj in der*. S knjigo, ki bi izšla v evropskem letu kulturne dediščine in ne bi bila namenjena le strokovni javnosti, temveč predvsem širšemu krogu ljudi, bi prebivalce Slovenije motivirali za večjo skrb za tovrstne stavbe. V zgodovinskem razvoju predelave sadja in hmelja so bile namreč pomemben del gospodarjenja na agrarnih območjih. Obenem bi, tudi z namenom izboljšanja slovenskega gospodarstva, povečali znanje o vzgoji starih sadnih drevesnih sort in predelavi sadja. Med drugim je DSEK med 11. in 13. 10. 2017 v Krškem pripravila tudi mednarodni posvet slovenskih in hrvaških etnologov konservatorjev z naslovnima temama *Upravljanje s kulturno dediščino: Od vrednotenja do interpretacije / Upravljanje kulturnom baštinom: Od valorizacije do interpretacije*. Posvet je na slovenski strani koordiniral mag. Dušan Štepec v sodelovanju z Mestnim muzejem Krško, dr. Heleno Rožman in s hrvaškimi kolegi konservatorji, predvsem z Ano Mlinar z Ministrstva za kulturo Republike Hrvaške. Z referati so se vključili tudi nekateri člani DSEK. V letu 2018, ki je leto evropske kulturne dediščine, bo izšel tudi zbornik na posvetu predstavljenih referatov. Na zadnjem sestanku, decembra 2016, je DSEK – ker smo prejeli vprašalnik o mnenju oziroma uporabi zakona v praksi – obravnavala tudi načrtovano spremembo *Zakona o varstvu kulturne dediščine* (ZVKD-1, Ur. l. RS, št. 16/2008). DSEK meni, da bi moralo vodstvo ZVKDS konservatorjem-etnologom kot tudi drugim konservatorjem z ZVKDS in iz območnih enot prav tako omogočiti izdelovanje analitičnih delov konservatorskih načrtov (KN – za posamezne fizične obnove kulturnih spomenikov, pogosto tudi dediščine) in konservatorskih načrtov prenove (KNP – prostorski akti), saj regionalni in pristojni konservatorji najboljše poznamo dediščino in spomenike na območjih, kjer delamo. Omenjeno pobudo sem s predlogom, da se vključi v strategijo dela na Zavodu in v območnih enotah, posredovala generalnemu direktorju Zavoda. Poudarjena

pereča vprašanja se nanašajo na veljavnost registra kulturne dediščine v prostorski zakonodaji in občinskih aktih, ki pa veljajo le za vpise do leta 2008. Za poznejše vpise je tako registrirana dediščina le priporočilo in je lokalnim skupnostim ni treba vključiti v svoje prostorske akte.

Drugo vprašanje je povezano z izvajanjem 31. člena *Zakona o varstvu kulturne dediščine*. Postopek »odstranitve dediščine ali spomenikov s kulturnovarstvenim soglasjem za raziskavo in odstranitvijo dediščine in/ali spomenikov« vodi izključno pristojno ministrstvo, ki pri odločanju za izdajo soglasja upošteva le gradbeno izvedeniško mnenje oziroma trenutno gradbeno stanje, drugih meril, zaradi katerih je bila dediščina vpisana v register, pa ne. Nenaavadno je, da je konservator v tem primeru nadzorni organ, ki nadzoruje rušitev in ob tem lahko »rešuje« le morebitno vredno stavbno pohištvo ali posamezno premično kulturno dediščino – predmete oziroma stavbno opremo. Glede na to, da so temeljne naloge konservatorjev evidentiranje, valorizacija, kategorizacija, izdelava različnih strokovnih podlag, tudi za pripravo odlokov o razglasitvi kulturnih spomenikov, vodenje konservatorskega nadzora pri obnovah kulturne dediščine in spomenikov, je v primeru odstranitve dediščine potrebno le konservatorsko spremljanje odstranitve (?). Tak način dela konservatorjev ni usklajen s temeljnim poslanstvom konservatorjev Zavoda, ki je ohranjanje kulturne dediščine in spomenikov. Omenjeno ministrstvo pristojne službe za varstvo kulturne dediščine za strokovno mnenje niti ne zaprosi niti ga ne upošteva. V odločbi je sicer zapisana zahteva investitorju, da mora na pristojni zavod 30 dni pred odstranitvijo poslati arhitekturne izmere, kar investitorji pogosteje spregledajo, dediščino in/ali spomenik pa porušijo brez izpolnitve omenjene zahteve. Tako se na Slovenskem pogosto »rešuje« registrirano kulturno dediščino, ki se je arhivsko ne da varovati. Po drugi strani arhivsko varovanje ni varovanje. Je le varovanje podatkov in projektov arhitekturnih izmer o nekdanji dediščini slovenskega ozemlja (!).

Leta 2017 je DSEK pet delovnih sestankov združila s terenskim delom, ki so jih vodili pristojni etnologi konservatorji, in teoretičnim delom, ki ga je vodila predsednica DSEK ZVKDS. Kot skupina smo podprli predlog ZVKDS, OE Maribor o podelitvi Steletove nagrade za življenjsko delo kolegici Jelki Skalicky; predlog je bil žal zavržen. Prvi sestanek, ki je bil na območju OE Piran, je na terenu vodila kolegica Eda Benčič Mohar. Z lastnico, gospo Ondino Reja, smo si ogledali obnovljeno hišo Vrešje z okolico v Krkavčah; danes je to Živi muzej Krkavče, ki ga želi lastnica razglasiti za kulturni spomenik. Obiskali smo domačijo z mlinom v Maršičih 11 in 12, ki je kulturni spomenik lokalnega pomena. Z družino Pavlič, ki na domačiji skrbi za programe, smo pregledali stanje stavb. Spomenik ima obnovljeno zunanost, notranost lastniki postopoma obnavljajo z lastnimi sredstvi in s sodelovanjem odgovorne konservatorke. Na območju

OE Ljubljana smo s kolegico Damjano Pediček Terseglav pregledali stanje nekaterih vodnih naprav na Notranjskem, v Žerovnici: Veselovo žago in mlin, Mekavčev mlin z žago, Krkotovo žago in mlin, v Lipsnju pa Žago na žagi. Na območju ZVKDS, OE Maribor nam je kolegica Liljana Medved predstavila zunanjščino domačije Renkovci 91, med letoma 2011 in 2014 obnovljeno v okviru ukrepa 323, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano; domačijo družina Reuter iz Vizor pri Novi Cerkvi uporablja v počitniške namene.

V Turniščah smo si ogledali domačijo Polanšček, ki je v lasti Občine in jo ta preureja v dnevni center starejših občanov. Gotsko cerkev z romansko zasnovo nam je predstavila kolegica Jelka Skalicky. Z avtorjem obnove nam je predstavila poslikave v cerkvi in obnovo novejšega dela cerkve, zgrajenega v drugi polovici 19. stoletja. Z Liljano Medved smo si ogledali še Horvatovo klet v Strehovcih in razgledni stolp Vinarium v Dolgovaških goricah.

S kolegico Andrejko Ščukovt smo si v Spodnji Idriji in na Cerkljanskem ogledali nekatere novejšje obnove z območja OE Nova Gorica. V okviru projekta Preticons – programa čezmejnega sodelovanja med Slovenijo in Italijo med letoma 2007 in 2013 so upravitelji domačije Šturmajce v Gorenji Kanomlji 43 s sodelovanjem odgovorne konservatorke v hiši izvedli nujna investicijsko vzdrževalna dela. Predstavili so nam izvedena vzdrževalna dela in prikazali eno od ponudb – peko kruha. Na domačiji v Dolenjih Novakih, ki stoji na območju Partizanske bolnice Franja, nad sotesko Pasice, je konservatorki uspelo z interventnimi sredstvi Ministrstva za kulturo v petih letih zamenjati dotrajano slamnato kritino na vseh objektih domačije.

S petim srečanjem na Radovljiškem smo končali terenske sestanke na območju OE Kranj. S Sašo Roškar si je skupina ogledala Mrakovo domačijo na Rečici ob Bledu, ki je bila razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena in jo je Občina pred leti odkupila. V tako vzpostavljenem javnem objektu se načrtuje muzejska predstavitev blejskega načina življenja s predstavitvijo zgodovine Mrakove domačije. Na terenu je odgovorna konservatorka predstavila raziskovalne metode, ki jih je izvedla s sodelovanjem konservatorke-restavratorke mag. Eve Tršar Andlovic, Bernarde Jesenko Filipič in mag. Petre Gorenc (takrat pripravnice za konservatorski poklic) z ZVKDS, OE Kranj. Pridružili so se nam tudi sodelavki kustosinji etnologinji iz Gorenjskega muzeja, mag. Tatjana Dolžan Eržen in dr. Ana Beno Vrtovec, ki sta uredili popis premične kulturne dediščine Mrakove domačije, in župan Občine Bled, kolega Janez Fajfar, ki je spregovoril o sodelovanju z Občino Bled pri raziskovanju domačije in svoji vlogi pri obnovi. Kolegica Saša Roškar je predstavila tudi hišo v Bodeščah 12, rezultate raziskovalne naloge in konservatorski načrt Gea consult d. o. o. iz Škofje Loke. V hiši živijo različni ljudje in še ni v postopkih obnove.

Avtorica pričujočega prispevka sem kolege popeljala v Ovsišje pri Podnartu, kjer je v celoti ohranjena Golijeva domačija, kulturni spomenik iz leta 2010, enako na območju občine Radovljica. V okviru izdanih kulturnovarstvenih pogojev je bila leta 2017 izdelana arhitekturna izmera oboda stavbe z ostrejšem in s tlorisi. Izmere sta izdelala Irena Potočnik, konservatorska svetovalka, univ. dipl. inženirka arhitekture z Oddelka za arhitekturo Konservatorskega centra ZVKDS, in Jon Grobovšek, univ. dipl. inženir arhitekture, konservatorski svetovalec z ZVKDS, OE Kranj s sodelovanjem odgovorne konservatorke. Z namenom nadaljnjih posegov med načrtovano celovito obnovo domačije je sodelavka dr. Renata Pamić z ZVKDS, OE Kranj poleti 2017 pregledala stanje lesenih delov stavbe in delno zidovja. Stavbo smo jeseni 2017 pregledali tudi z generalnim direktorjem Zavoda, Jernejem Hudolinom, in vodjem OE Kranj, Milošem Ekarjem. Lastnica lahko leta 2018 s projektom kandidira na javnem razpisu za obnovo kulturnih spomenikov v Občini Radovljica ali na drugih obnovi namenjenih razpisih. Treba je opraviti še posebne konservatorsko-restavratorske raziskave notranjih in zunanjih sten ter pregledati lesene dele zgornje hiše.

Tik pred izdajo je tudi *Zbornik referatov z mednarodnega kolokvija Muzeji na prostem in ekomuzeji kot izziv sodobnemu varstvu in popularizaciji kulturne dediščine – Primer Dežele kozolcev v Šentrupertu*. Zbornik bodo v zbirki Dediščina marca 2018 izdali Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, ZVKDS in Zavod Dežela kozolcev. Glavni in odgovorni urednik zbirke Dediščina je doc. dr. Miha Kozorog, urednika omenjenega zbornika referatov pa sta mag. Dušan Štepec in dr. Vito Hazler. V njem bodo objavljeni zaključki posveta, osem prispevkov in transkripcija razgovora na okrogli mizi.

Leta 2017 smo se odločali za nov projekt, ki naj bi bil z ozirom na DEKD 2017 popis vodnih virov. Projekta še nismo začeli izvajati, saj je DSEK predlagal generalnemu vodstvu Zavoda, naj v letu evropske kulturne dediščine najprej izide knjižni *Katalog sušilnic za sadje in hmelj*, ki bo namenjen širšemu krogu ljudi in ne le strokovni javnosti. Leta 2018 se bomo nekateri člani DSEK v okviru Dnevo evropske dediščine (kratica DEKD 2018 ZVKDS) vključili tudi v pripravo *Priročnika o kulturni dediščini*, in sicer za področje etnologije v konservatorski stroki. DSEK ZVKDS je na zadnjem sestanku uredila tudi medsebojna razmerja med delovno skupino etnologov konservatorjev pri Slovenskem etnološkem društvu (SED), ki jo vodi Saša Roškar, in DSEK ZVDKS, ki opravlja povsem druge naloge. Nekaj članov z ZVKDS se je vključilo tudi v skupino pri SED.

Omeniti želim še posebno nagrado, ki jo je leta 2017 prejela kolegica Andrejka Ščukovt iz goriške enote Zavoda. V sklopu osmega natečaja La Fabbrica nel Paesaggio 2017, v sestavi Evropskega in italijanskega združenja klubov Unesco, je 21. 10. 2017 v Folignu (Italija) Šmartno v Br-

dih prejelo mednarodno nagrado za celovito obnovo vasi. Kandidaturo Šmartnega je predlagal g. Adriano Chinni iz Unescovega kluba v Gorici. Pri pripravi predloga mu je pomagala konservatorica Andrejka Ščukovt, ki je nagrado v Folignu tudi prevzela. V obrazložitvi nagrade je zapisano, da je vas Šmartno zgleden primer konservatorske obnove, po kateri bi se morala zgledovati tudi obnova zgodovinskih jeder v Italiji, prizadetih v potresih leta 2016 in 2017. Vsi dosedanji prejemniki priznanj in nagrad La Fa-

bbrica nel Paesaggio so predstavljeni tudi na spletni strani Atlas Landscapefor.

Vir

TERCELJ OTOREPEC, Mojca: Reorganizacija Zavoda RS za spomeniško varstvo z regionalnimi zavodi za spomeniško varstvo (1981): Etnologija in varstvo kulturne dediščine. V: Nataša Gorenc (ur.), *Sto let v dobro dediščine*. Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, 2014, 153–165.

